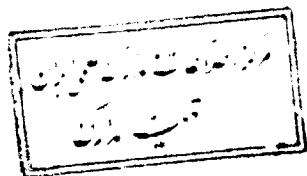
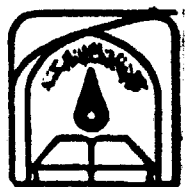

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٢٥٥١٩

۱۳۷۸ / ۴ / ۲۰

۲ / ۲۶۷۳)

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث

تحلیل و بررسی دیدگاه‌ها و مواضع در

باب «آیه تطهیر»

اسمر جعفری

استاد راهنما:

دکتر محمدعلی مهدوی راد

استاد مشاور:

دکتر صادق آئینه‌وند

زمستان ۱۳۷۷

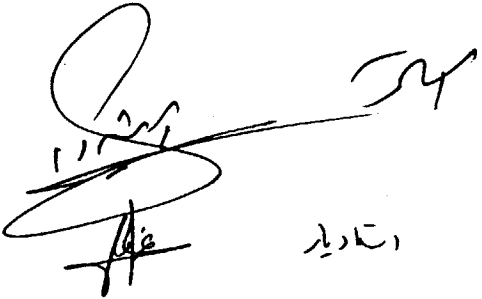

۲۵۵۱۶

تاییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیئت داوران نسخه نهایی پایان نامه خانم آقای اسیر جوهری

تحت عنوان تحلیل و بررسی دیدگاهها و مواضع در باب آیه تکمیل

را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند.

امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضای هیأت داوران
	استادیار	محمد علی گوردی راد	۱- استاد راهنما:
	استادیار	صدیق اکبروند	۲- استاد مشاور:
	استادیار	زهرا عزیزی نائینی	۳- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی:
	استادیار	یلماز آرجحنا	۴- استاد ممتحن:
	استادیار	زهرا عزیزی نائینی	۵- استاد ممتحن:

شماره : .....

تاریخ : .....

پیوست : .....

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس مبین بخشی از فعالیت های علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند.

ماده ۱ : در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به مرکز نشر دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲ : در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری نگارنده و در رشته علوم قرآنی است که در سال ۱۳۷۸ در دانشکده علوم است»

دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم / جناب آقای دکتر محمدی راد و مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر کسینی و ... از آن دفاع شده است.»

ماده ۳ : به منظور جبران بخشی از هزینه های نشریات دانشگاه تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به مرکز نشر دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴ : در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵ : دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶ : اینجانب اسمر جعفری دانشجوی رشته علوم قرآن و حدیث مقطع ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

این اثر ناچیز تقدیم به :

آنکه روح و جان از شراب عشقش مست و مدهوش است.
حبیب خدا، رسول خاتم(ص) که از ماورای نام مقدسش عزت و
اقتدار ما می جوشد و هستی به یمن وجود مبارکش برپاست.
و تقدیم به سه بزرگواری که چونان چراغ فروزنده در مسیر
زندگیم درخشیدند:

به آن روح بلندی که حیات معنویم را مرهون روشنگریها و
مبارزات حق جویانه او می دانم، بزرگمردی که اندیشه بلندش
چراغ راهم شد. روح خدایی «روح الله» که سالهاست داغ
رفتنش را همچنان دردمندانه بر دوش می کشم.

و به شهید «درد و رنج» چمران عزیز که در مکتبش درس
«عشق و غم» آموختم و مناجاتهای لطیف و حیات عارفانه اش
در آغازین روزهای نوجوانی روح تشنه مرا تا خدا می برد.
و به همسرم، همراه شفیق زندگیم

و به اندیشه روشنش که همواره فراروی من است

به پاس همدلیها، همراهیها و عاطفه سرشارش

تقدیر و تشکر :

سپاس و ستایش خدای را که در انجام این مهم بنده حقیر خویش را یاری نمود. بر خود لازم می‌دانم اینک که به یاری حق نگارش این رساله به پایان رسید از کلیه سرورانی که در تمامی مراحل انجام این کار بنده را یاری نمودند صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم:

جناب آقای دکتر محمدعلی مهدوی‌راد استاد راهنما که همواره با سعه صدر بنده و سایر دانشجویان را می‌پذیرفتند و با دقت و صبر مرحله به مرحله اینجانب را در انجام این پژوهش یاری رساندند.

جناب آقای دکتر صادق آئینه‌وند که با وجود مشغله فراوان بر اینجانب منت نهاده و مشاورت رساله اینجانب را پذیرفته و با راهنماییهای خویش مرا یاری نمودند. جناب آقای دکتر سید محمدباقر حجتی مدیر محترم گروه و استاد مدعو که عمری را در خدمت قرآن گذرانده و تحصیل دانشجویان رشته علوم قرآن و حدیث مرهون تلاشهای مشفقانه این بزرگوار می‌باشد و زحمت مطالعه و ارزیابی رساله اینجانب را تقبل فرمودند.

سرکار خانم دکتر غروی که تواضع و برخورد های صمیمانه ایشان زبانزد دانشجویان است و به عنوان استاد مدعو زحمت مطالعه و ارزیابی رساله‌ام را تقبل نمودند.

پدر و مادر بزرگوار و برادران گرامیم که همواره از دعای خیرشان مدد گرفته‌ام و در طول دوران تحصیل در حل مشکلات اینجانب را صمیمانه یاری رساندند.

همسر بزرگوارم آقای مجید احمدی که در لحظه لحظه دوران تحصیل مشوقی جدی و استادی فاضل برای اینجانب بودند و موفقیت تحصیلی خویش را پس از عنایات الهی مرهون سعه صدر و نیک‌اندیشی ایشان می‌دانم.

تمام دوستان و عزیزانی که همواره بر من منت می‌نهادند و در به انجام رساندن این پژوهش خصوصاً در انجام مراحل اداری از هیچ تلاشی در یاری بنده فروگذاری نکردند. باشد که خداوند تلاشهای مقدس این عزیزان را پذیرفته و به تمامی این بزرگواران پاداش عظیم عنایت فرماید.

چکیده:

در این رساله تلاش شده است آیه تطهیر از جهات گوناگون مورد بررسی قرار گیرد.

فصل اول رساله کلیات را در برمی‌گیرد که شامل مقدمه، بیان مسئله، فرضیات، سوالات

اصلی، هدف‌ها و روش انجام تحقیق است.

فصل دوم چگونگی آینده‌نگری پیامبر در حوزه تعیین مرجعیت فردی و گروهی پس از

خود مورد بررسی قرار گرفته است و نحوه برخورد پیامبر با گروه‌های مقابل اسلام بیان شده است.

فصل سوم واژه‌شناسی آیه است که چهار واژه کلیدی آیه تطهیر از دیدگاه لغویان مورد

بررسی واقع شده است.

فصل چهارم اختصاص به بررسی اقوال پیامون آیه - خاصه سه قول مهم در این زمینه -

دارد که در نهایت قول برتر با دلایل قطعی برگزیده شده است.

فصل پنجم نتایج حاصل از آیه مورد بررسی قرار گرفته است که شامل عصمت، امامت و

استمرار امامت پس از علی (ع) می‌باشد.

در **فصل ششم** سیر تاریخی استدلال ائمه (ع) به آیه تطهیر بیان شده است که با ذکر

روایاتی از هر امام تفسیر این بزرگواران از آیه شریفه را نمایانده‌ایم.

« فهرست مطالب »

صفحه

عنوان

فصل اول : کلیات

۲	۱-۱- مقدمه
۳	۲-۱- بیان مسأله
۳	۳-۱- فرضیات
۵	۴-۱- سؤالات اصلی
۵	۵-۱- هدفها
۵	۶-۱- روش تحقیق
۶	۷-۱- سابقه و ضرورت انجام تحقیق
۶	۸-۱- اختصارات

فصل دوم : اهل بیت(ع) و آیه تطهیر و مسئله آینده امت

۸	۱-۲- رسول الله و آینده امت
۱۰	۲-۲- سکوت در قبال آینده
۱۰	۱-۲-۲- احساس امنیت و نفی هرگونه خطر
۱۳	۲-۲-۲- بی تفاوتی نسبت به آینده به خاطر توجه به مصالح شخصی
۱۵	۳-۲- آینده امت را به تدبیر امت واگذار نماید
۲۲	۴-۲- تعیین آینده و نص بر خلافت و ولایت
۲۶	۵-۲- پیامبر(ص) و مرجعیت گروهی
۲۶	۱-۵-۲- گروههای مقابل پیامبر(ص) و اسلام
۲۷	۲-۵-۱-۱- مشرکین (جریان پلیدیها در قرآن)
۲۹	۲-۵-۱-۲- منافقین (خطرها و هشدارها)

(الف)

- ۳۴ ..... ۲-۵-۱-۳- انسانهای ضعیف‌الایمان (فی قلبهم مرض)
- ۳۵ ..... ۲-۵-۲- برخورد پیامبر (ص) با این گروهها
- ۳۶ ..... ۲-۵-۳- تفسیر آیه شجره ملعونه در مقابل شجره طیبه آینده‌نگری اسلام

فصل سوم : واژه‌شناسی

- ۴۵ ..... ۳-۱- واژه اهل
- ۴۶ ..... ۳-۲- واژه بیت
- ۴۷ ..... ۳-۳- واژه رجس
- ۴۸ ..... ۳-۴- واژه تطهیر
- ۴۹ ..... ۳-۵- موارد استعمال اهل و اهل بیت در قرآن

فصل چهارم : بررسی اقوال پیرامون آیه تطهیر

- ۵۴ ..... ۴-۱- بررسی دیدگاه نخست: زنان پیامبر (ص) تنها مصداق آیه هستند
- ۵۶ ..... ۴-۱-۱- بررسی محتوایی
- ۵۶ ..... الف) سیاق در تعارض با نص - استطراد و اعتراض
- ۶۰ ..... ب) تعابیر و الفاظ آیه
- ۶۳ ..... ج) لحن آیه
- ۶۴ ..... ۴-۱-۲- بررسی سندی
- ۶۵ ..... ۴-۱-۲-۱- وضعیت حدیث در دوره تابعین
- ۶۶ ..... الف) عکرمه
- ۶۸ ..... ب) مقاتل بن سلیمان
- ۶۹ ..... ج) عروه بن زبیر
- ۷۰ ..... د) روایت سعید بن جبیر از ابن عباس

- ۴-۱-۳- تاریخ چه می گوید ۷۲
- الف) پیامبر(ص) در معرفی اهل بیت هرگز از زنان خویش نام نبرده اند ۷۲
- ب) زنان پیامبر(ص) نیز هرگز چنین ادعایی در حق خویش نکرده اند ۷۳
- ج) بر فرض اثبات عصمت از این آیه، همسران رسول خدا(ص) معصوم نبوده اند ۷۳
- د) در رویداد مهم مباحله چه کسانی پیامبر(ص) را همراهی کردند ۷۵
- ۴-۲- بررسی قول دوم: زنان پیامبر(ص) و اصحاب کساء(ع) مراد آیه هستند ۷۷
- ۴-۲-۱- دلایل اهل سنت و پاسخ به آنها ۷۹
- الف) چرایی وجود ضمیر مذکر ۷۹
- ب) خویشاوندی و معاشرت دلیل ورود علی(ع) در دایره اهل بیت است ۸۰
- ج) پیامبر(ص) طبق برخی از روایات به ام سلمه اجازه دادند ۸۱
- د) پیامبر با دعای خویش دوست می داشتند اهل کساء نیز جزء اهل بیت باشند ۸۲
- ه) دعای پیامبر در حق اهل بیت نوعی تحصیل حاصل است ۸۳
- ۴-۲-۲- بیان دو نکته ۸۳
- ۱- صیغه دعای پیامبر(ص) ورود هر فرد دیگری را نفی می کند ۸۳
- ۲- منظور از بیت در آیه چیست ۸۴
- ۴-۳- بررسی قول سوم! اصحاب کساء(ع) تنها مصداق آیه هستند ۸۶
- ۴-۳-۱- قرینه ای روشن ۹۰
- ۴-۳-۲- تفسیر پیامبر از آیه تطهیر ۹۱
- ۴-۳-۲-۱- پیامبر(ص) صراحتاً خود و چهارتن آل عبا را مراد آیه معرفی می کنند ۹۲
- ۴-۳-۲-۲- ماجرای کساء در خانه ام سلمه ۹۳
- الف) علت تکرار ماجرای کساء ۹۶
- ب) اعتراف زنان پیامبر(ص) ۹۸
- ج) فلسفه جمع شدن در زیر کساء ۱۰۱
- ۴-۳-۲-۳- بیان عملی پیامبر(ص) از آیه شریفه ۱۰۱

- ۴-۳-۴- نگاهی گذرا به حدیث ثقلین و سنینه نوح ۱۰۵
- ۴-۳-۵- استشادات ائمه (ع) به آیه تطهیر ۱۰۹
- ۱- احتجاج ابوبکر با علی (ع) ۱۰۹
- ۲- احتجاج علی (ع) با ابوبکر در ماجرای فدک ۱۰۹
- ۳- استشهاد امام حسن (ع) به این آیه ضمن خطبه‌ای ۱۱۰
- ۴-۳-۶- حکمت فرار گرفتن آیه تطهیر در بین آیه زنان ۱۱۰
- الف) دفع توهم همگونی اعمال و رفتار زنان پیامبر با اهل بیت ۱۱۱
- ب) ارائه نمونه تقوی و طهارت به زنان پیامبر (ص) ۱۱۱
- ج) حفظ بیت پیامبر (ص) ۱۱۲
- د) حفظ آیه نز تحریف ۱۱۲
- ۴-۳-۷- تفسیر صحابه از آیه تطهیر ۱۱۳
- ۱- ابوبکر بن ابی قحافه ۱۱۵
- ۲- ابوبرزه ۱۱۶
- ۳- ابوالحمراء ۱۱۶
- ۴- ابوالدرداء ۱۱۸
- ۵- ابوهریره ۱۱۸
- ۶- ابوسعید خدری ۱۲۱
- ۷- ابن عباس ۱۲۲
- ۸- اسماء بنت عمیس ۱۲۴
- ۹- انس بن مالک ۱۲۴
- ۱۰- براء بن عازب ۱۲۵
- ۱۱- زبیر بن عوام ۱۲۵
- ۱۲- زید بن ارقم ۱۲۶

۱۲۶	۱۳ - سعد بن ابی وقاص
۱۲۷	۱۴ - عایشه
۱۲۸	۱۵ - عبدالله بن جعفر
۱۲۹	۱۶ - عبدالله بن عمر
۱۳۰	۱۷ - مقداد بن عمرو
۱۳۰	۱۸ - ام سلمه
۱۳۲	۱۹ - ابویوب انصاری
۱۳۲	۴-۳-۸ - تفسیر تابعین از آیه تطهیر
۱۳۲	۱ - ابراهیم بن مالک اشتر
۱۳۲	۲ - سلمه بن اکوع
۱۳۳	۳ - عبدالله بن عقیف ازدی
۱۳۳	۴ - عمرو بن میمون
۱۳۴	۵ - جابر جعفی
۱۳۴	۶ - ضحاک بن مزاحم
۱۳۴	۴-۴ - بررسی سایر اقوال
۱۳۵	۴-۴-۱ - اهل بیت الحرام و خصوص پرهیزگاران امت مراد آیه هستند
۱۳۵	۴-۴-۲ - مراد از بیت مسجدالنبی است
۱۳۵	۴-۴-۳ - آل علی، آل جعفر، آل عقیل و آل عباس اهل بیت هستند
۱۳۶	۴-۴-۴ - تمام بنی هاشم مراد آیه هستند

فصل پنجم: بررسی نتایج حاصل از آیه تطهیر

۱۳۹	۵-۱ - مصادیق رجس و تطهیر در آیه
۱۴۰	۵-۲ - اراده تکوینی

- ۱۴۱ ..... ۳-۵- اراده تکوینی در قرآن
- ۱۴۲ ..... ۴-۵- اراده تشریعی
- ۱۴۳ ..... ۵-۵- اراده در آیه تطهیر تکوینی است یا تشریعی
- ۱۴۶ ..... ۶-۵- دلایل قائلین به اراده تشریعی
- ۱۵۰ ..... ۷-۵- آیه تطهیر و قضیه شرطیه
- ۱۵۱ ..... ۸-۵- اگر اراده تکوینی است چرا پیامبر(ص) دعا فرمودند
- ۱۵۲ ..... ۹-۵- عصمت نتیجه روشن و گویای آیه
- ۱۵۳ ..... ۱۰-۵- پاسخ به چند شبهه
- ۱۵۴ ..... ۱-۱۰-۵- تطهیر در آیه معنای پذیرش توبه و مغفرت خداوند است
- ۱۵۴ ..... ۲-۱۰-۵- اگر مراد از تطهیر عصمت باشد لازم است تمام اهل بدر معصوم باشند
- ۱۵۵ ..... ۳-۱۰-۵- آیه نه تنها بر عصمت دلالت نمی‌کند که بر عدم آن تصریح دارد
- ۱۵۷ ..... ۴-۱۰-۵- اعتراف خود ائمه(ع) به گناه نقض بر عصمت آنهاست
- ۱۵۸ ..... ۵-۱۰-۵- اراده تکوینی مستلزم جبر است
- ۱۶۱ ..... ۱۱-۵- امامت اهل بیت نتیجه مهم دیگر آیه تطهیر
- ۱۶۳ ..... ۱۲-۵- استمرار امامت در اهل بیت پس از امام علی(ع)

فصل ششم : سیر تاریخی استدلال ائمه به آیه تطهیر

- ۱۶۸ ..... ۱-۶- امام علی(ع)
- ۱۷۴ ..... ۲-۶- امام حسن(ع)
- ۱۷۷ ..... ۳-۶- امام حسین(ع)
- ۱۷۹ ..... ۴-۶- امام سجاد(ع)
- ۱۸۱ ..... ۵-۶- امام محمد باقر(ع)
- ۱۸۳ ..... ۶-۶- امام جعفر صادق(ع)

۱۸۵	۶-۷- امام موسی کاظم (ع)
۱۸۵	۶-۸- امام رضا (ع)
۱۸۷	۶-۹- امام محمد تقی (ع)
۱۸۸	۶-۱۰- امام علی نقی (ع)
۱۸۹	۶-۱۱- امام حسن عسکری (ع)
۱۹۱	۶-۱۲- نتیجه
۱۹۱	۶-۱۳- پیشنهادات
۱۹۳	فهرست منابع و مآخذ
۲۰۳	چکیده انگلیسی

فصل اول

کلیات